

SEKEM, čudež v puščavi Egipta: integracija islama in antropozofije, znanosti in kulture – od ukoreninjenja v naravi in skupnosti do trajnostnega podjetja

SEKEM v Egiptu: Koran in zgodba o bombažu

V biodinamični oazi – skupnosti SEKEM, enkrat proti koncu 20. stoletja:

»... Začel sem jim razlagati, da je Alah izmed vseh svojih stvaritev izbral človeka za svojega naslednika. Nekateri so prikimali, saj sem vse, kar sem povedal, utemeljil z verzi iz Korana, ki sem jih citiral iz glave. Alah pravi: "Mi smo odgovorni za zemljo, rastline in živali." ... (33.72)

... Nadaljeval sem z govorom o mrtvi in živi zemlji, kakor je zapisano v Koranu. "Alah je tisti, ki ločuje jedro semena od jedra sadeža. On lahko iz mrtvega ustvari živo in iz živega mrtvo," (6.95).

Sedaj sem se soočil s težavo, s katero sem se že pogosto srečeval pri usposabljanju kmetov. Ti ljudje so bili navajeni razumeti besede iz Korana v abstraktnem smislu in ob poslušanju niso pomislili na konkretne primere. Sedaj sem jim s konkretnimi primeri pokazal, kaj lahko ti verzi, polni podob, pomenijo za vsakdanje življenje. Razložil sem jim o milijonih mikroorganizmov in njihovem delovanju v zemlji ter jim povedal, da je živa zemlja povezana z nebom. Nato sem citiral: "Sonce in luna sledita svoji urejeni poti. Rastline in drevesa se klanjajo v čaščenju. On je povzdignil nebo visoko in vzpostavil ravnovesje (merilo) vseh stvari, da ga ne bi prestopili. Ne motite ravnovesja, ohranjajte pravo mero in je ne izgubite." (55.5–9).

Nato sem vprašal: "Kako lahko podpiramo to povezavo z nebom? Kaj je bistvo rastline? ... Saj Alah pravi: ne gojite vi, ampak Alah goji. On je tisti, ki rastlinam omogoča rast!"

... Nato sem govoril o biodinamičnem kmetovanju, o procesu kompostiranja in njegovih pripravkih ter opisal, kako se zemlja skozi njih oživilja. Pojasnil sem, kako pred sajenjem čakamo na določene zvezdne konstelacije in nas tako Alah navdihuje, da ravnamo pravilno. Nato sem razpravo usmeril k arogantnosti znanosti, ki trdi, da rastlinam omogočajo rast le fizične snovi, ne pa Alah. Zaradi tega ljudje uporabljajo umetna gnojila in kemične strupe, ne da bi se menili za učinke, ki jih imajo na zdravje ljudi, in ne da bi upoštevali posledice infestacije z žuželkami.

Nenadoma je eden od moških vstal, pristopil k meni ter me objel in poljubil. Opazil sem, da je imel še eden solze v očeh. ... Mnoge je pretresla konkretnost, s katero je bilo mogoče razumeti verze Korana. Očitno so čutili, da je moja razlaga globoko priznala njihovo vero. ...«

Dr. Ibrahim Abouleish: SEKEM. A Sustainable Community in the Egyptian Desert.
Floris Books, 2005, str. 146-147. Prevod: Darja Piciga.

SEKEM, trajnostno skupnost-podjetje v egiptovski puščavi in svetovno priznano biodinamično kmetijsko posestvo¹, je ustanovil in do leta 2017 vodil v Egiptu rojeni dr. Ibrahim Abouleish (1937 – 2017)². V

¹ Več o SEKEM-u na <http://www.sekem.com/>, odličen video na <http://www.youtube.com/watch?v=5zzRtFCvI0I> (iz leta 2012), v slovenščini je bil objavljen članek z naslovom *Rajski vrt v puščavi* (Edita Žugelj, revija Pomagaj si sam, 18. 4. 2014, str. 44 – 45).

² Na žalost ga danes ni več med nami.

Slika: Dr. Ibrahim Abouleish (1937 – 2017)

Slika:
Naslovnica knjige o
SEKEM-u

mlajših letih je bil študent, profesor in raziskovalec na nam bližnji graški univerzi v Avstriji. V času, ko je živel v Avstriji, se je poglobil v antropozofijo Rudolfa Steinerja, ob tem pa ostal veren musliman. Leta 1977 se je odzval »klicu Alaha« in se vrnil v Egipt, da pomaga svoji obubožani domovini. Navdahnjen z vizijo cvetoče oaze (rajskega vrta) sredi puščave, je SEKEM ustanovil kot biodinamično posestvo na 70 hektarjih najbolj nerodovitne zemlje sredi egiptovske puščave, severovzhodno od Kaira. Od tedaj se je razvilo v uspešno in razvejano mednarodno podjetje z več kot 2.000 zaposlenimi.

Filozofsko osnovo modela SEKEM-a lahko opišemo kot zlitje zmernega islama in Steinerjeve antropozofije: slednja je tudi nam blizu, zlasti v vzgoji in izobraževanju (Waldorfski vrtci in šole) in v kmetijstvu (biodinamika). Za poslovni model 21. stoletja, ki združuje komercialni, tržni uspeh s socialnim in družbenim razvojem, je dr. Ibrahim Abouleish skupaj z egiptovsko skupnostjo – podjetjem SEKEM leta 2003 prejel alternativno Nobelovo nagrado (Right Livelihood Award)³.

Med številnimi dosežki SEKEM-a, ki so odmevali v Egiptu in po svetu, še posebej izstopa uspeh pri gojenju ekološkega bombaža: ko so uspeli prepričati egiptovsko ministrstvo za kmetijstvo, da na celotnem območju egiptovskega bombaža (4.000 km²) vpelje ekološke metode za zatiranje škodljivcev, se je v dveh letih poraba pesticidov zmanjšala za 90 %, pridelek bombaža pa povečal za skoraj 30 %. Seveda se je industrija pesticidov, ki je s tem izgubila ogromne zaslužke, ostro odzvala, z zlobnimi podtikalnji in napadi v medijih, strokovnih krogih in po drugih poteh. SEKEM, na čelu z dr. Abouleishem, se je bil sposoben soočiti z vsemi temi napadi. Vse do dne, ko se je v lokalnem časopisu pojavil članek z naslovom »Častilci sonca«⁴. Novinar, ki je pod krinko obiskal SEKEM in fotografiral člane skupnosti, kako stojijo v krogu, je to tradicionalno druženje označil za čaščenje sonca. Objavil je tudi fotografije drugih okroglih oblik v SEKEM-u. Zraven si je izmislil citat – dr. Abouleish naj bi rekel otrokom, da je on njihov Alah. Članek je nato zaokrožil po celotnem Egiptu. SEKEM je vložil tožbo proti časopisu, ki je objavil ta lažnivi članek (danes bi rekli »fake news«), vendar bi ta proces lahko trajal leta. Potrebno je bilo bolj odločno ukrepanje.⁵

Slika: Enkrat tedensko se vsi člani skupnosti SEKEM zberejo v krogu

Čaščenje sonca je za Egipčane podobno kot čaščenje Satana za Evropejce. Odziv med prebivalci Egipta – ki so prej, navkljub številnim lažnivim obdolžitvam, še vedno zaupali SEKEM-u, kupovali njihove proizvode, marsikdaj jim tudi odkrito izražali podporo – je bil silovit. Člane skupnosti SEKEM-a so začeli celo obmetavati s kamenjem, imami v bližnjih mošejah so jih obtoževali za častilce sonca – pa se niso smeli braniti, čeprav so vedeli, da to ni res. Dr. Abouleish se je odločil za miroljuben odziv, s katerim je želel »vzeti veter iz sovražnikovih jader«. Preko svojih sodelavcev je povabil vse verske voditelje, župana

³ Utemeljitev za nagrado na: <https://rightlivelihood.org/the-change-makers/find-a-laureate/ibrahim-abouleish-sekem/> : <http://www.rightlivelihoodaward.org/laureates/ibrahim-abouleish-sekem/>.

⁴ »The sun-worshippers«. Kot piše dr. Abouleish: čaščenje sonca je za Egipčane kakor čaščenje Satana za Evropejce.

⁵ Celotna zgodba je povzeta po knjigi: Abouleish, I. (2005). SEKEM. A Sustainable Community in the Egyptian Desert. Floris Books, Edinburgh, str. 144 – 150.

in pomembne šejke iz okolice. Ker je dobro poznal Koran, jim je lahko s citiranjem (na pamet) verzov iz te svete knjige dokazal, da je celotno delovanje SEKEM-a v skladu z Alahovimi zapovedmi. Na primer: »Mi smo odgovorni za zemljo, rastline in živali.« V Koranu tudi piše, da so rastline in živali prejele življenje od Alaha, da jih on goji in podobno. Zbranim verskim in drugim voditeljem je dr. Abouleish tako dokazal, da se z biodinamičnim kmetovanjem ohranja življenje, ki ga je podelil Alah, medtem ko znanost to ignorira in trdi, da fizikalne snovi - in ne Alah – omogočajo rastlinam, da rastejo. Zaradi tega ljudje uporabljajo umetna gnojila in kemične strupe, ki škodujejo zdravju.

Imami in drugi globoko verni udeleženci srečanja so bili pretreseni, saj pred tem niso tako konkretno razumeli Korana – bili so naučeni, da ga razumejo v abstraktnem smislu. Srečanje je trajalo ves dan, s spoznavanjem celotnega procesa vzgoje in izobraževanja in drugih dejavnosti. Odšli so prepričani, da je SEKEM globoko islamska pobuda in to spoznanje razglašali tako v mošejah kot ob drugih priložnostih.

Po tem srečanju je dr. Abouleish povabil novinarje vseh najpomembnejših časopisov Egipta na novinarsko konferenco. Njihovo pisanje o SEKEM-u se je popolnoma spremenilo.

Dr. Ibrahim Abouleish in SEKEM: znanost in duhovnost, kmetijstvo in gospodarstvo – navdih tudi za Slovenijo in Evropo

Zgodba o bombažu in Koranu razkriva, kako je mogoče v temeljni knjigi islama najti utemeljitev za okolju in ljudem prijazno pridelavo in predelavo hrane, proizvodnjo oblačil (iz ekološkega bombaža) in druge dejavnosti zelenega gospodarstva. Znanje o biodinamičnem kmetovanju in filozofske osnove zanj pa je dr. Abouleish pridobil iz učenja Rudolfa Steinerja.

***Slika levo:
Začetki SEKEM-a***

***Slika spodaj: Dr. Ibrahim
Abouleish v SEKEM-u,
oazi sredi puščave***

(vir: SEKEM)

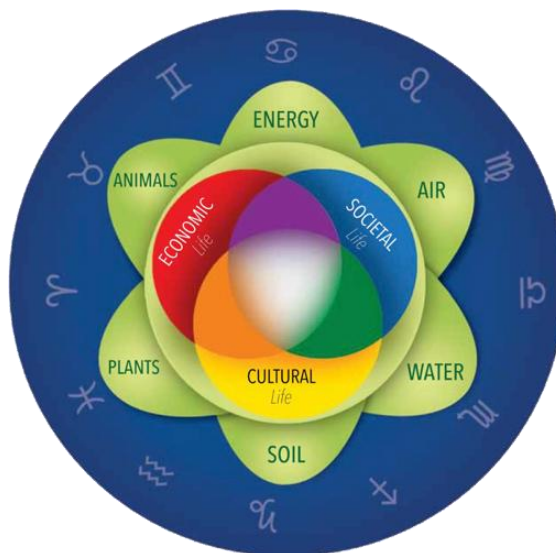
Ibrahim Abouleish je bil rojen leta 1937 v Egiptu. Študij kemije in medicine je začel z 19 leti na Tehniški univerzi v nam bližnjem Gradcu v Avstriji, leta 1961 je zaključil študij kemijske tehnologije, leta 1969 pa doktoriral iz farmakologije. Na tem področju je postal ugleden raziskovalec in pridobil več patentov za nova zdravila. Vključil se je v nemško kulturo in se med drugim poglobil v antropozofijo Rudolfa Steinerja, ob tem pa ostal veren musliman. Ko je leta 1975 obiskal domovino, ga je pretresla njena obubožanost – revščina, prenaseljenost, okoljska degradacija, neustrezno šolstvo in zdravstvo ... Sledil

je »klicu Alaha«, se odrekel uspešni vodstveni karieri v farmakologiji in se dve leti kasneje vrnil v muslimanski, sicer v verskem smislu zelo okosteneli Egipt. Razvil je svojstveno filozofijo, ki predstavlja zlitje prenovljenega islama in antropozofije in mu je omogočila trajnostno revitalizirati tako zemljo kot širšo skupnost, v kulturnem in družbenem smislu. Simbolno je izražena v trajnostni roži (slika spodaj), ki združuje gospodarsko, družbeno in kulturno življenje ter ekologijo. Tako je nastal eden najbolj obetavnih družbeno-ekonomsko-kulturnih eksperimentov, ki je tudi odličen primer trajnostnega, sonaravnega razvoja. Prav gotovo je k temu uspehu pomembno prispevalo tako naravoslovno-tehnično in biomedicinsko znanje kot »alternativno« védenje iz biodinamike, vse pridobljeno v Evropi.

Slika: Trajnostna roža SEKEMA-a⁶ – celostni koncept v obliki rože

Trajnostna roža predstavlja orodje za upravljanje, vrednotenje in komuniciranje, ki simbolizira koncept trajnostnega razvoja v njegovih štirih dimenzijah (gospodarsko življenje, družbeno življenje, kulturno življenje in ekologija s svojimi šestimi poddimenzijami: prst, rastline, živali, energija, zrak, voda).

(vir: <https://sekem.com/en/about/sustainability/>)

Vizija SEKEM-a, objavljena na njihovi spletni strani⁷, poudarja trajnostni razvoj: *Trajnostni razvoj v prihodnost, kjer lahko vsak človek razvije svoj individualni potencial; kjer človeštvo živi skupaj v družbenih oblikah, ki odražajo človeško dostojanstvo; in kjer vsa gospodarska dejavnost poteka v skladu z ekološkimi in etičnimi načeli. Vrednote, kot so jih opredelili: V naravi je vsak organizem neodvisen in hkrati sistemsko povezan z drugimi organizmi. Navdahnjeni s temi ekološkimi načeli, ki predstavljajo modrost narave in veselja, si stalno prizadevamo pridobiti in ohraniti skladno ravnovesje med naslednjimi polarnostmi in jih vključiti v naš razvoj: samo-potrđitev – integracija, širitev – ohranjanje, tekmovanje – sodelovanje, količina – kakovost, suverenost – partnerstvo.*

Od ponovnega oživljanja puščavskih zemljišč...

...do ponovnega oživljanja človeškega potenciala in medčloveških odnosov.

Vir: Dr. Maximilian Abouleish-Boes: *Integral Human, Organisational and Community Development*.

⁶ Vir: <http://www.sekem.com/en/about/sustainability/sustainability-flower/>.

⁷ <http://www.sekem.com/en/about/vision-mission/>. Na spletni strani je objavljen tudi nadaljnji razvoj vizije, poslanstva in ciljev skupnosti SEKEM za obdobje 2017 – 2057.

*A Roadmap for SEKEM and Egypt for the 21st Century. Presentacija na 4. mednarodni konferenci Integralno zeleno gospodarstvo za boljši svet, Poljčane, september 2018.*⁸

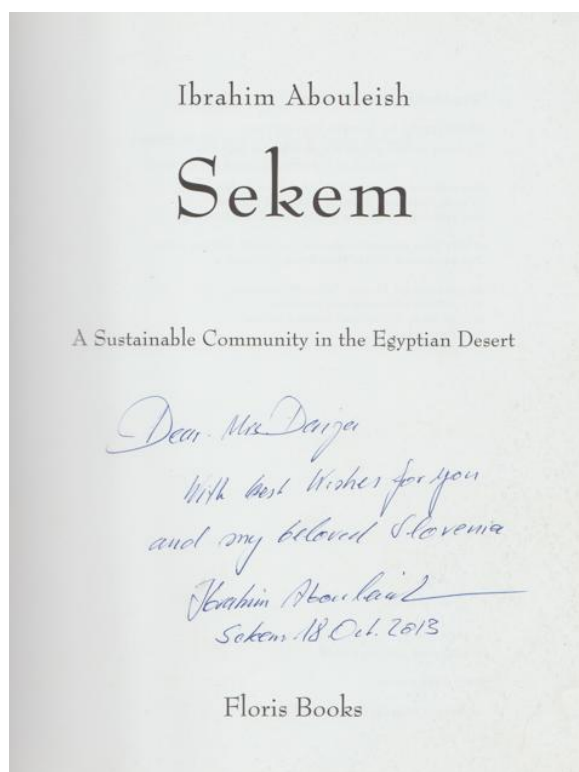
Danes organizacija SEKEM vključuje biodinamične farme, trgovske družbe za proizvodnjo in predelavo živil, kozmetičnih izdelkov, zdravil ter izdelkov iz ekološkega bombaža, sistem vzgoje in izobraževanja (od vrtca do univerze), ki temelji na načelih Waldorfske pedagogike, univerzo in raziskovalni center ter druge družbene dejavnosti. Vrtci in šole so na primer odprti za otroke vseh verskih in etničnih pripadnosti. S skupnim delom so vodstvo in zaposleni ustvarili moderno korporacijo, ki temelji na inovativnih kmetijskih proizvodih, na odgovornosti do družbe in na okoljski trajnosti.

Krovno načelo SEKEM-a je islamski pojem »skrbništva nad Zemljo«: zemlja in tla so nam dani v skupno skrb. Ekonomsko življenje SEKEM-a se prične z »zdravljenjem« prsti z biodinamičnimi metodami. Abouleish izhaja iz predpostavke, da ekološka pridelava izboljšuje agro-bio-diverziteto in ne proizvaja nobenih neuporabnih odpadkov. SEKEM stremi k združitvi materialnega in duhovnega vidika v življenju zaposlenih, kot virih v islamski ekonomiji. Navdih črpa iz duhovnih in naravnih ved, iz religije in umetnosti. Vizionarski Egipčan dr. Ibrahim Abouleish dokazuje, da je pri iskanju trajnostnih rešitev za sožitje z naravo potrebno vrhunsko naravoslovno in tehnično znanje, hkrati pa je nujno upoštevati druge razsežnosti, družbene in gospodarske vidike, in seveda graditi na vrednotah. S svojim modelom, z združitvijo materialnega in duhovnega vidika, je stremel k trajnostni obnovi tako zemlje kot širše skupnosti, v kulturnem in družbenem smislu.

Steinerjeva antropozofija je poznana tudi v Sloveniji, saj zlasti biodinamično poljedelstvo in Waldorfski vrtec / šola živita kot kakovostni alternativni obliki kmetovanja ter vzgoje in izobraževanja. Za nas je antropozofija zanimiva še zaradi tega, ker je bil dr. Rudolf Steiner rojen blizu Slovenije, v Dolnjem Kraljevcu v Medžimurju na Hrvaškem.

Med Slovenijo in prof. Abouleishem pa je obstajala še posebna vez: ko je živel v Avstriji, je večkrat obiskal Slovenijo in vzljubil našo deželo. V novejšem času je navdihnil tudi naša iskanja trajnostnih poti: kot prijatelj naše dežele se je na primer udeležil prve mednarodne konference Integralno zeleno gospodarstvo za boljši svet septembra 2013 v Mariboru. O tej konferenci je kratek zapis v knjigi *Integral Green Slovenia*⁹.

Slika: Posvetilo prof. Ibrahima Abouleisha dr. Darji Piciga v knjigi o SEKEM-u, ob priliki njenega študijskega obiska v tej oazi.

⁸ https://integralna-zelena-slovenija.si/ige-2018/files/IGE-2018_13_SEKEM_MAB.pdf.

⁹ Kratek zapis o konferenci na str. 37-38. Podrobnejša predstavitev knjige na spletni strani <http://www.trans-4-m.com/integral-green-book-series/integral-green-slovenia-2/>.

V Evropi in še posebej v Sloveniji se v razpravah o trajnostnem razvoju običajno ne govori o duhovnosti, velikokrat se ob tej temi občuti nelagodje. Zato smo v slovenskih predstavitvah paradigme integralnih svetov začeli »vzhodno« perspektivo in svet označevati kot »kultura in ozaveščenost ali duhovnost«. Vendar sem prepričana, da uspešno soočanje z globalnimi in lokalnimi izzivi sedanjosti in prihodnosti ne bo možno, če to razsežnost še naprej izključujemo iz naših strokovnih razprav in iskanj ter trajnostnega socialnega inoviranja. Profesorja Lessem in Schieffer sta na primer pokazala, da številni alternativni¹⁰ integralni ekonomski pristopi v središče (kot moralno ekonomsko jedro) postavljajo religiozno ekonomijo, našla pa sta tudi pristope z domorodno ekonomijo in laično humanistično ekonomijo. V Integralni seriji II smo do sedaj črpali iz katoliškega učenja (1. nadaljevanje, 5. nadaljevanje) ter Ubuntu – afriške filozofije in življenjske nazora (2. nadaljevanje), v tokratnem prispevku pa tudi iz islama in Steinerjeve antropozofije.

V času globalnih migracij je razumevanje drugih kultur in različnih veroizpovedi, vključno s spoznavanjem trajnostnih pristopov, ki temeljijo na njih, izjemno pomembno za vzpostavljanje konstruktivnih odnosov z migranti iz teh okolij, pa tudi za podporo in spodbujanje trajnostnih procesov v državah v razvoju. Evropa, vključno s Slovenijo, se sooča z migrantsko krizo, po drugi strani pa aktivno sodeluje v prizadevanjih za trajnostni razvoj v drugih delih sveta. Zato bomo s spoznavanjem vloge duhovnosti v razvoju nekaterih izjemnih integralnih trajnostnih praks še nadaljevali.

Integralni trajnostni modeli in pristopi zahtevajo dinamično uravnoteževanje med vsemi štirimi »svetovi« in perspektivami. SEKEM predstavljamo v okviru »južnega« koreninjenja v naravi skupnosti, ker je svetovno pripoznan kot ugledno in uspešno biodinamično podjetje-skupnost. Vendar njegovi ustanovitelji vedno poudarjajo tudi nujno vključenost drugih realnosti oz. razsežnosti, od kulture in duhovnosti do znanosti in izobraževanja ter ekonomije in financ.

Dr. Darja Piciga

¹⁰ Alternativni glede na prevladujočo ekonomsko paradigmo, ki je večinoma odgovorna za sedanja neravnotežja v odnosu do trajnostnih razvojnih ciljev človeštva in planeta (prim. 1. nadaljevanje).